چەپکێك گوڵاڵەی ڕەنگاو ڕەنگ لە باخچەی مەتەڵی کوردی‌دا

– ئۆرخانی غالب –

ماوەی دووسێ ساڵ دەبێت . لەمەیدانی کۆکردنەوەو توێژینەوەی چەند بەشێکی فۆلکلۆردا خەریکین‌و کاردەکەین .

لەوانە دەستەیەك بەیت‌و مەتەڵی فۆلکلۆریمان گەلاڵەکردووە ئەگەرچی دوور نیە هەندێ کەسانی وەها هەبن بەچاوێکی کەمەوە بڕواننە فۆلکلۆرو بایەخێکی ئەوتۆی پێ‌نەدەن یان هەڵوێست‌و بیرو بۆچوونێکی تریان بەرامبەر بەم جۆرە کارانە هەبێت ، بەڵام ئەمە هیچ لەمەسەلەی ڕاستەقینەی ئەو ڕێڕەوە ناگۆڕێت کە فۆلکلۆر گرنگەو بەشێکی میراتی باو و باپیرمانەو لەهەستێکی پاك‌و بێگەردەوە بەرامبەر کۆمەڵگای کوردەواری هاتۆتە مەیدانەوە .

وەك دەزانن مەتەڵ لقێکی دیارو سەربەخۆیە لەلکەکانی ئەدەبی فۆلکلۆریمان ، ئەگەرچی زۆر مەتەڵمان هەن کێش‌و سەروایان هەیە بەڵام ناچنە ریزی شیعرەوە ، چونکە مەتەڵ سۆزو مۆسیقاو ئیقاعێکی ئەوتۆ شلك نابات تاکو بگاتە پلەی شیعر . نەتەوەکەمان لەم ڕووەوە گەلێك دەوڵەمەندە کەچی لەبواری کۆکردنەوەو ساخ‌کردنەوەو باسکردنی ئەم بەشەی فۆلکلۆرەدا تاکوو ڕۆژی ئەمڕۆ هەوڵ‌و کۆششێکی ئەوتۆ نەدراوە کەشایان‌و پڕ بە پێستی بێ .

ئێستایش بەشێکی ئەو مەتەڵانەی کە لەلای ئێمە دەست دەك کە نو بۆ یەکەم‌جار ڕووناکی بلاوکردنەوە دەبینن دەیانخەینە بەرچاوی خوێنەرانی ئازیز بۆ ئەوەی ببێتە هەنگاوێك بۆ هەکوو کوردێکی خاوەن هەست بەگشتی‌و فۆلکلۆریستەکان بەتایبەتی کە پێویستە هەوڵ‌بدەین سامانی دێرینەمان ڕووبەڕووی توێژینەوەی زانستی بکەین .

پەیرەوکردنی ئەمە کارێکی پێویست‌و پیرۆزەو پێچەوانەشی نەك خزمەت ناکا بەڵکو زیانێکی زۆر گەورەی هەیە جا بەهیواین شارەزایان‌و ئەدەب‌دۆستان لەهەر ناوچەیەك هەن‌وسەر بەهەر دیالێکت‌و شێوەی زمانی کوردی بن لەناخ‌و دڵسۆزی‌یەوە ئاوڕێکی لێ‌بدەنەوە .

مەتەڵەکان‌و ئەنجامیان .

مەتەڵ لەچەشنی تاقیکردنەوەی پلەی ژیری کۆمەڵانی خەڵك‌دا .

١ – ئەم‌لای گڵ‌و ئەو لای گڵ تێ‌ی‌دایە نەرمکەی دڵ .
واتە (ماستی ناو کیتەڵە)

٢ – ئەسپی کەس نەتەرانیوو

لانكى كەس ڕانەژاندوو
باخى كەس نەچەقاندوو .

واتە (با ، قەبر ، بەهەشت)

٣ - ئەگەر عاقڵى ، عەقڵدارى خۆت لەبيرە لەهەموو تەيران چ تەير بەشيرە .

واتە (مشمە مە كوێرە)

٤ - بە بەرخى سەوزە ، بەكاوڕى سوورە ، بە مەڕى ڕەشە .

واتە ، (ترێ ، توترك . .)

٥ - بەخێشەوە ، بەمێشەوە ، بە خالقى دەروێشەوە ، چت دى پاى لەپێشەوە .

واتە : (دەستى كوللە)

٦ - بەسێ برا دووخێنێكيان هەيە .

واتە : (سێپاى مەشكە)

٧ - چ شتێك هەيە چشتانى ، لەناو بوخچەى سوڵتانى ، خودا نەبێ كەس نايزانى .

واتە ؛ (منداڵى ناوسكى دايك)

٨ - چوار دەچەقن ، دوان دەلەقن ، دوان دەرەقن ، دوان دەزەقن .

واتە : (قاچ و گوێچكەو شاخ و چاوى بزن . .)

٩ - خارێكم هەيە لەزوورگى ، سەر گەورەترە لەهورگى .

واتە : (مێروولە)

١٠ - دارەوەنێ ، لەسەركەنێ ، شێخ و مەلا دەستى پێوە ئەگرێ .

واتە : (لوت)

١١ - زەردەنى زەوارەنى ، پێچپێچەى عەوارەنى .

واتە : ڕۆنى ناو هێزە

١٢ - ڕايەڵى لەسپيلكى ، تێوەدانى لەسوركى ، برانەوەى لەشينكى .

واتە : (قەزوان)

١٣ - ڕۆڵەى شيرين و شە ويلە ، دايكى چرچ وچەويلە .

واتە : (مێو)

١٤ - سەرجلى ، بن جل خورى
ئەگەر هەر نەيبى لەبەر پەرەژنە بۆرێكى مرى .

واتە : كلاشى خورى

١٥ - سەگى هار ، كرديە باڵى دار ،
پەل و پۆى هێنايە خوار .

واتە : (تەشوى)

١٦ - لەئاو دەردێ ، لەكابانێ هەڵدێ . ؟

واتە : (كوندە)

١٧ - مەلێ هات بەهۆهۆ ، نە تانى هەيە نەپۆ .

واتە : (كوڵەباڵ) .

١٨ - مامەكم هەيە لەدەشتێ
سێ وسێ تير لەپشتێ

واتە : (سيخور)

١٩ - هەشتى هەنگاوە ، چوارى چاوە ، گڵ دەرەى ناوە .

واتە : (جووت)

مەتەڵ لەچەشنى كات بردنەسەرو سەرلێشێواندن و زمان تەتەڵە پێكردن .

١ - ئاشى سوسێ بەشەوى سێشەممە سووتا .

٢ - ئەم چل چنگە چەڵتووكە لەتووى چى چل چنگە چەڵتوكێكە .

٣ - بلە خرە زۆر جل شڕو درە .

٤ - جلى تەڕم كرد لەڕێوى لەڕ .

٥ - چڵە توتركەكە ئەوتۆ چ چڵە توتركێكى بەوبەرەوە .

٦ - چەقەڵى چەمى چەقان ، كەچووم چەڵتوكى چەمى چەقانى ئەتەقان .

٧ - دووگاى لەڕ لەچۆمەكى تەڕ ، قوڵە لەڕ شڵە لەڕى ئەلستەوە ، شلە لەڕيش قوڵە لەڕى ئەلستەوە .

٨ - ڕێوى لەڕ لە لارێ ئەلەوەڕێ .

٩ - سێ وسێ سيووسيووەى سەربان سيووەسيووى دێ .

١٠ - قازى ماڵى بابى قازى قاوەقاوێتى .

١١ - قالە قيتە قەيتانى قاچى قرتان .

١٢ - كاكە كاكە گاكەى كاكە كاكەى گاكەى كاكەى خوارد .

١٣ - گا كوڵە زەردى لەڕو گا شڵە زەردى لەڕ ئەلە وەڕان لەمێرگێكى خۆش لەوەڕ هەرگا كوڵە زەردى لەڕ گا شڵە زەردى لەڕى ئەلستەوە ، هەرگا شڵە زەردى لەڕ گا كوڵە زەردى لەڕى ئەلستەوە .

١٤ - مووى ئەم بەرە تەرە لەمووى چ مەرە لەڕێك براوەتەوە .

١٥ - مەرێ ڕەش لەوەردێ ڕەش
هەڕ دايكى دايكم شەكە سەر ڕەش . .